

Kristen Højgaard er 87 år, født og opvokset i Sdr. Borup, Låstrup sogn, har været lærer ved Løgstrup skole – og meddeler til Jysk Ordbog siden 2002.

Kristen Højgaard:

Marke i trøjerne

I di føest atten or å mi løvti fræ 1928 te 1946 bove a po en gor i den sønne diel å Himmerland fo hunne meter fræ Simmeste o. Mi jem wa en jævnstur gor po sån henve 80 tønner land, mæ kreturer, grijs og hejst, men osse fjærkræ, derte kom osse katt o en lænkehund.

Arbejet po goren bløv gjor å mi får o mur, tov kæl o en tjenstpieg, som alminneligvis håd si arbej i æ stovhus, men hun wa osse mej i marken i travel tier.

Po enhvær gor wa dær en jævnli handel mæ gorens dyr. Den handel fandt stæd po stuer o smo markeder i egnens bøjer. Å po mi egn va dæ smo markeder i Ålestrup, Møldrup å Skals. A hovske æ, te får hår handlet po di smo markeder, men vi drenger besøgt hvær or Skalsmarke, forde dær wa gøgl o boder.

I mine første atten leveår fra 1928 til 1946 boede jeg på en gård i Sydhimmerland få hundrede meter fra Simmested å, Mit hjem var en middelstor gård på ca. 80 tønner land, med kreaturer, svin og heste samt fjærkræ, dertil kom katte og en lænkehund.

Arbejdet på gården blev bestridt af min far og mor, to karle og en tjenestepige, som fortrinsvis havde sit arbejde i stuehuset. Men hun var også med i marken i travle perioder.

På enhver gård var der en vis handel med gårdens dyr. Denne handel foregik på store og små markeder i egnens byer. På min egn var der små markeder i Ålestrup, Møldrup og Skals. Jeg husker ikke, at far har handlet på disse små markeder, men vi drenge besøgte hvert år Skalsmarkedet, fordi der var gøgl og boder.

Ve æ sãn besøg, omkring ve 1935, so a få føest gång en tyw, en rejti løwen tyw. De va sãn te tywen hãd tãn tow kwier i æ kjar ve Ejstrup. Han trak te marke mæ dem i Skals, hær prøve han å sæel kwierne. Ejeren wa osse po marke o ku keend si kwier. Æ politi bløw kaldt te.

Hvordan sagen endt ve a æ, men vi drenger så in å krowens vinner o so en rejti tyw, dær snakke mæ politie – dawens å egnens begivenhie. Tyww å politi wa nøj en had i bøjern, æ' po lande.

Men udøve di smo markeder wa de stue marke i Viborg, som fandt ste øverst i Grawen po trekantent nejen få Gammelwagt. Hær holdtes hejstmarke. Hejsten stu mæ rumpen ind imuer fortove. Grawen war selfølli spærret. Men mi kuen, føj 1934, måt po sãnne markesdaww følles te skuel. Hun tuer æ' go forbi di hejstrumper po si vej fræ Sjællandsgæd te Øster Skuel o mått følles te skuel å si får.

Marke for kreatuer o bette grijs bløw holdt samm daw po Fællevej. Dær wa flier markesdaw i løwe å oret, men de støest marke wa Towtmarke, som bløw holdt sist i september. Po sãnne daw wa dær

Under et sådant besøg ca. 1935, så jeg for første gang en tyv, en rigtig levende tyv. Sagen var den, at tyven havde stjålet to kvier i en eng ved Ejstrup. Han trak til marked med dem i Skals, hvor han forsøgte at sælge kvierne. Ejeren var også på marked og genkendte sine kvier. Politiet blev tilkaldt.

Hvordan sagen endte ved jeg ikke, men vi drenge kikkede ind af kroens vinduer og så en rigtig tyv, der talte med politiet – dagens og egnens begivenhed. Tyve og politi var noget man havde i byerne, ikke på landet.

Men udover de små markeder var der det store marked i Viborg, som fandt sted øverst i Gravene på trekanten neden for Gammelvagt. Her holdtes hestemarkedet. Hestene stod med rumpen ind mod fortovet. Gravene var naturligvis spærret. Men min kone, født 1934, måtte på disse markedsdage følges til skole. Hun ikke turde passere disse hesterumper på sin vej fra Sjællandsgade til Østre skole og måtte følges til skole af sin far.

Marked for kreaturer og smågrise afholdtes samme dag på Fællevej. Der var flere markedsdage i løbet af året, men det største marked var Toftemarked, som afholdtes sidst i september. På denne dag var der også

osse sirkus å tivoli po Eksercerplassen, som nå æ bøgge te mæ sån nøj som en nøj politistation, Tinghallen å en biograf.

Tovtmarke finder ste enno en lørde å en sönde sidst i september, men no hedde de Viborg heste- og kræmmermarke å er fløtte te Fabriksvej. I daw æ markedet æ kræmmermarked mæ æ par hejst å kan hænn en ged eller næ kaniner.

Po markedsdawnen sto gormanden og kålen tilli op. Man sku vær færði i ställen, inden man tow te marke. Sku man sæl æ dyr, håd man bestelt plas po en lasbil for at fo dyret kjor te markesplassen (en tur på godt 3 mil). Somtie ku man spær peng te bil o sjel træk dyre te Viborg.

Marked i Gravene, Viborg, ca. 1944.

cirkus og tivoli på Eksercerpladsen, som nu er bebygget med blandt andet en ny politistation, Tinghallen og en biograf.

Toftemarked finder stadig sted en lørdag og søndag sidst i september under navnet Viborg heste- og kræmmermarked og er flyttet til Fabriksvej. I dag er markedet et kræmmermarked med et par heste og måske en ged eller nogle kaniner.

På markedsdagen stod gårdmanden og karlene tidlig op. Man skulle være færdig i stalden, inden man tog til marked. Skulle man sælge et dyr, havde man bestilt plads på en lastbil for at få dyret kørt til markedspladsen (en tur på 20 km). Undertiden kunne man spare penge til bil og selv trække dyret til Viborg.

Inden man noe te Viborg blev man jævnli mødt af hejsthandlere, som sto ue ve vejen i håb om at gø en gue handel, da man vist, at de terejsende æ' kent priseren netop den daw. A hår kun sjel opløwe de jen gång. Får såe, inden a trak å mæ plagen (en 2-åri hopp af rasen jydsk), at den æ' sku selles for 1000 kr., "så hvis do møder nowor po vejen, dær spør om prisen, så forlonger do 1350 kr., og do slår æ' å". Plagen bløw solt po marke for 1250 kr.

Fræ 1936 å te 1943 eller 1944 vest vi ålti, når dær kam tyske opkyvere til marked i Viborg. Det betød gue priser på hejst. De tyske opkyvere spurt æ' om fejl ve hejsten, om den wa stadde, løbsk eller æ' ku stå bunden. De wa fejl å sku omtåles ve almindeli handel, men æ' øwerfor tyskeren. Tyskeren gik med tolk ner longs rækken å hejst, peege po en hejst og spurt om prisen. Handlen wa møj kort, å hvis hejsten bløw kjøwt, bløw dær betalt straks, og jen å tyskeren tu en bette saws op å lommen o klippet næ hårstriber væk po hejstens lor. Det gik møj snår, o når han wa færdi, sto dæ æ bogstaw o næ tal po rumpen å hejsten.

Dær bløv æ' drukket likøvn ved handlen med tyskeren. Likøvn wa hels nøj dæ hørt til ve en handel. Når køver å selle va eni om prisen,

Inden man nåede til Viborg, blev man ofte mødt af hestehandlere, som stod ude ved vejen i håb om at gøre en god handel, da man vidste, at de tilrejsende ikke kendte priserne netop denne dag. Jeg har kun selv oplevet det en gang. Far sagde, inden jeg trak af med plagen (en 2-årig hoppe af racen jydsk), at den ikke skulle sælges for 1000 kr., "så hvis du møder nogen på vejen, der spørger om prisen, så forlanger du 1350 kr., og du slår ikke af". Plagen blev solgt på markedet for 1250 kr.

Fra 1936 til 1943 eller 1944 vidste vi altid, når der kom tyske opkøbere til markedet i Viborg. Det betød gode priser på heste. De tyske opkøbere spurgte ikke om fejl ved hesten, om den var stædig (og kunne nægte at trække i forspand), løbsk eller ikke kunne stå bunden. Dette var handelsfejl og skulle omtales ved almindelig handel, men ikke overfor tyskerne. Tyskerne gik med tolk ned langs rækken af heste, pegede på en hest og spurgte om prisen. Handelen var meget kort, og hvis hesten blev købt, blev der betalt straks, og en af tyskerne tog en lille saks op af lommen og klippede nogle hårstriber væk på hestens lår. Det gik meget hurtigt og når han var færdig, stod der tydeligt et bogstav og et tal på rumpen af hesten.

Der blev ikke drukket lidkøb ved handel med tyskerne. Lidkøb var ellers noget, der hørte til ved en handel. Når køber og sælger var enige

gav man håndslag og aftålt steje for likøw. De ku vær Koustrups Hotel, Højskolehjemmet eller Nørgaards Hotel, som åll lo omkring markesplassen. Traktemente ku vær kaffe, kaffepuns å tepuns, øl wa slet æ' så almindeli som i vå dav. De wa sæller dæ betall.

Ve siden å markeren wa dær en diel hejsthndlere og kreaturhandlere som kjo rundt te goeren og opkjovt dyr. Dyren solt di sienhen po markeder eller te en slagter.

Dyrskue 1944

I juni måne 1942 foelt jen å øgen mæ æ hopføl, som fæk navne Sonja. Fåen te fülle wa egnens foreningshingst, som en kres å landmænd håd kjowt for å gø hejstrasen bejer.

Da Sonja va tow or, bløw hun uwalt sammen mæ 39 anner 2-års plaeg te å delta i en awkomstbedømmels å foreningshingsten. Ætte den mønstring bløw de afgjor, om man vil behold ham, eller man vil kyev en nøj hingst. I den bedømmels bløw Sonja nummer eet, å manne å di landmænd, dæ va te stee, såe te får, te han sku ustel Sonja po

om prisen, gav man håndslag og aftalte sted for lidkøb. Det kunne være Koustrups hotel, Højskolehjemmet eller Nørgaards hotel, som alle lå lige omkring markedspladsen. Traktementet kunne være kaffe, kaffepunch eller tepunch, Øl var slet ikke så almindelig som i vore dage. Det var sælger der betalte.

Ved siden af markederne var der en del hestehandlere og kreaturhandlere, som kørte rundt til gårdene og opkøbte dyr. Dyrene solgte de senere på marked eller til en slagter.

Dyrskue 1944

I juni måned folede en af hestene med et hoppeføl, som fik navnet Sonja. Faderen til føllet var egnens foreningshingst, som en kreds af landmænd havde købt for at gøre hesteracen bedre.

Da Sonja var to år, blev hun udvalgt sammen med 39 andre 2-årige plage til at deltage i en afkomstbedømmelse af foreningshingsten. Efter denne mønstring blev det afgjort, om man ville beholde ham, eller man ville købe en ny hingst. I denne bedømmelse blev Sonja nummer ét, og mange af de landmænd, der var til stede, tilskyndede far til at udstille Sonja på sommerens

sommerens dyrskuw i Viborg. Får håd æ' ustelt po skuet før. Han kam hjem å snakke mæ os drenger om de, å vi wa fyr å flamme: de sku prøwes.

Dær wa no næjsten trej måneder te dyrskuwet. Å vi gik i gong mæ å plej å pas henne. Hun bløv næjsten dawle boste å striglet, fæk mank å hæel rej o fik jævnli vaske koder. Hun fæk den bejst føe, vi ku find te hen på goren. Flier gong i uens løv øwe vi i å mønster henne. De vil sejj, te jen å wos holt henne i rewe fræ grimen å løvvw ved sien å henne. Vi o hejsten sku løv i trit å i let traw.

Enneli kam så dawen få dyrskue i Viborg. Sonja bløv kjor i lasbil te skue, å mi bror sykle dærop, tidsnok te å wæer dær po dyrskueplassen, før Sonja kam dæte. Ålt gik got, Sonja fæk en føestpræmi mæ 23 point (de høwest hun ku få wa 24 point). Dyrskue waer i tow daww, o manne kam å ruest Sonja, o manne spuer, om hun wa te sal. En landmand fræ Randerskanten ga mæ æ bette kort mæ nawn å telefonnummer. Han såe: "Do ka sæjj te di får, te a vel gi fier tusind få hende. No hår i mi nawn å mi telefonnummer, så ka i jo rinng, hwes hun blywer te sal." Prisen wa næjsten de dovelt å, hwa hun ku kost, hwes hun wa en

dyrskue i Viborg. Far havde aldrig udstillet på skuet før. Han kom hjem og talte med os drenge om det, og vi var fyr og flamme: det skulle prøves.

Der var nu næsten tre måneder til dyrskuwet. Og vi gik i gang med at pleje og passe hende. Hun blev næsten daglig børstet, striglet, fik manke og hale redt og fik jævnlig vasket koder. Hun fik den bedste føde, vi kunne finde til hende på gården. Flere gange i ugens løb øvede vi os i at mønstre hende. Det vil sige, at en af os holdt hende i rebet fra grimen og løb ved siden af hende. Vi og hesten skulle løbe i trit og i et let trav.

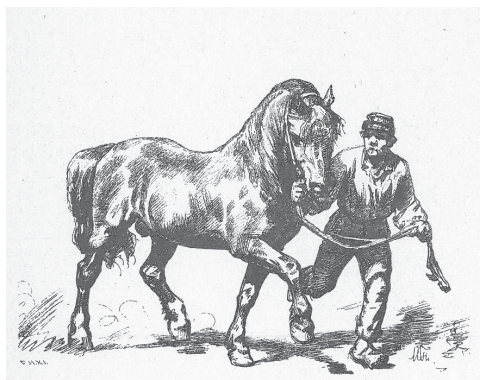
Endelig oprandt dagen for dyrskuwet i Viborg. Sonja blev kørt i lastbil til skuet, og min broder cyklede derop, tidsnok til at han kunne være på dyrskuepladsen, før Sonja ankom.. Alt gik godt: Sonja fik en førstepræmie med 23 point (det højeste, hun kunne få, var 24 point). Dyrskuwet varede i to dage, og mange kom og roste Sonja, og mange spurgte, om hun var til salg. En landmand fra Randers-egnen gav mig et lille kort med navn og telefonnummer. Han sagde: "Du kan sige til din far, at jeg vil give fire tusinde for hende. Nu har I mit navn og telefonnummer, så kan I jo ringe hvis hun bliver til salg". Prisen var næsten det dobbelte af, hvad hun kunne koste, hvis

almindeli handelshejst. Vi bløw enig om, te hun sku wæer awlshopp po goeren, så hun kom hjem i stållen.

Drømm dær æ' bløw te nøjj. Sonja fæk si føest føl som 4-årig. Følle wa døføj. Oret ætte vent vi oss æ føl ijen, men onne føslen døde både Sonja å henne føl.

hun havde været en almindelig handelshest. Vi var enige om, at hun skulle være avlshoppe på gården, så hun kom hjem i stalden.

Drømme. der bristede. Sonja fik sit første føl som firårig. Føllet var dødfødt. Året efter ventede vi igen et føl, men under fødslen døde både Sonja og hendes føl.

Gunnar Knudsen: *Dansk bondeliv i forrige århundrede: Hingst som prøves.* Xylografi 1882. p